

TÜRKİYE’DE İŞLETME EĞİTİMİNİN TARİHÇESİ İLE İLGİLİ BİR GÖRÜŞ

Prof. Dr. Oktay Güvemli

Marmara Üni. E. Öğr. Üyesi

1- Tanzimat öncesi, özel kesim esnaf düzeyindedir. Mahalle ihtiyacına dönük üretim yaparlar. Bu Ahi, Lonca, Gedik düzeninin doğal sonucudur. Ama ticaret ile uğraşan büyük tüccarlar da vardır. Ne var ki, devletçi bir iktisadi yapıya sahip Osmanlıda bunların gelişmiş bir işletmecilik kültürü yoktur. Muhasebe belgeleri bugünlere kadar gelmemiştir. Ancak muhtemelen basit kayıtlarla hesaplaşma ihtiyaçlarını görüyorlardı.

Devletin askeri amaçlar ile yaptığı üretimin miktar kayıtlarına zaman zaman rastlanmaktadır. Ama asıl kayıtlar, tersane, saray mutfağı gibi yerlere aittir. Kâr amaçlı bir işletme yoktur, muhasebesi de yoktur. Muhasebe devlet muhasebesinde gelişmiştir. Hem de çok gelişmiştir.

2- Kâra dayalı işletme anlayışı ile Tanzimat sonrası karşılaşılmaktadır. Çünkü Tanzimat (1839) batı ile entegrasyonu öngörür ve batının kapitalist tutumu Osmanlıyı kısa sürede etkiler. Özel kesimde sermaye birikimi olmadığı için, devlet Fabrika-i Hümayun adı altında iktisadi devlet kuruluşu oluşturma çabasına yönelir (1840’lı yıllar). Fabrikalar kurulacak, kâr edecek ve konulan sermaye geri alınacaktır. 140’a yakın fabrikanın kurulmasına girilir. Azı faaliyete geçer. Ama Osmanlı işletmecilik ihtiyacını duyar. Bu deneyim sonrası da 1845’ler de iki yüz öğrenciyi Fransa’ya gönderirler. Bunlar Paris’deki Les Ecoles de Haute Etude Commercial’lerde okurlar. Bunlar, XIX. yüzyılın ikinci yarısında ülkeyi yönetirler.

3- Fransa'da işletmecilik eğitimi alan bu kişiler, önce Napolyon'un Code de Commerce'ini 1850'de Kanunname-i Ticaret adı ile tercüme eder ve yayınlarlar. Bu, batı ticaret şirketleri hukukunu ve çift yanlı kayıt düzeninin defter sistemini getiren bir kanundur. Ama ticarete şariat kuralları geçerli olduğu için fazla bir uygulama alanı bulunmaz. Yabancı sermayeli kuruluşlar yararlanır. 1856'da Osmanlı Bankası bu yasaya dayalı olarak kurulur. Ama iyi bir işletme örneği olur. Yasanın asıl işlerliği, yine yabancı sermaye ile kurulan Tünel işletmesinde, Beşiktaş – Bayazıt atlı tramvay şirketinde (1872- 1876) görülür. Bunlar da başarılı işletmelerdir. Mali tablolarını yayınlarlar, ortaklarına kâr dağıtırlar.

4- Ve bu deneyimler üzerine 1879'da kâra dayalı işletme kurma çabalarının birden ortaya çıktığı görülmektedir. Önce çift yanlı kayıt yöntemine devlet resmen geçer. Aslında 1850 Ticaret Kanunu ile geçilmiştir. Ama padişah devlet muhasebesini bahane ederek yeniden ferman çıkarır. Amaç ticaret – muhasebe birlikteliğine vurgu yapmaktır. Peşinden İstanbul Ticaret Odası kurulur (1882) ve bunun hemen peşinden de Hamidiye Ticaret Mektebi (1883) (Bugünkü Marmara Üniversitesi – İşletme Fakültesi) kurulur. Bu lisans düzeyinde ilk işletme eğitimidir. Özellikle 1870'li yıllardan sonra orta eğitim düzeyinde işletme eğitimi vardır. Müslüman olmayan kesimler özel okullar kurarlar. Ama etkinlikleri fazla değildir ve kalite sorunu vardır. Örneğin hiç muhasebe kitapları yoktur. İlk kitaplar Hamidiye Ticaret Mektebi'nin kuruluşundan sonra Fransızcadan tercüme edilir.

5- Hamidiye Ticaret Mektebi, 1936'da İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi kurulana kadar tek işletme eğitim kurumu olarak faaliyette bulunmuştur. 1914'de okulun programı yenilenirken, hazırlık sınıfları ticaret liselerinin öncüsü olarak kurulur ve Cumhuriyet'in ilk döneminde sayıları hızlı bir artış gösterir. 1950'ye gelindiğinde,

lisans düzeyinde eğitim yapan dört kurum olduğu görülmektedir. Bunlar, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi (1936), İzmir Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu (1945) ve kısmen işletme eğitimi veren Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'dir. Bu dört okulun yıllık mezun sayısı, 280'yi iki yüksek ticaretten olmak üzere 432'dir.

6- 1950'de liberal iktisat politikalarının uygulanmaya başlanması ile, özel kesim işletmeleri hızla artmaya başlar. Büyük bir iktisadi devlet teşekkülünün yüzlerce küçük işletme yapmaya başlar. Ve bu işletme sayısının artışı genelde işletmeci ve özelde muhasebeci ihtiyacını artırmıştır (İmalat sanayi işletme sayısı 1950'de 2.618, 1980'de 8.710 – Toptancı işletme sayısı 1963'de 154.267, 1985'de 418.541'dir) .

7- Artan işletmeci talebini karşılamak üzere iki önlem alınmıştır. İlk önlem Yüksek Ticaret Okulları, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi haline getirilmiş olmasıdır. 1980'e gelindiğinde bu akademi sayısının yediye çıktığı, bağlı okullar ile birlikte bu sayının 23'e ulaştığı görülmektedir. 1980'de bu 23 okulun öğrenci sayısı 40.276, mezun sayısı ise 4.623'e ulaşmıştır.

İkinci önlem yeni üniversiteler kurulması ve işletmecilik eğitimi yapan fakültelerin sayısının artmasıdır. Akademi ve bağlı okullara bu fakülteler eklendiğinde işletmecilik eğitimi veren lisans düzeyindeki kurum sayısının 48'e, öğrenci sayısının 60.653'e toplam mezun sayısının ise, 7.287'ye ulaştığı görülmektedir.

Kaynak: O. Güvemli, *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi*, Sayfa 395, 2001, İstanbul. *İşletmecilik eğitiminde 1950-1980 arasında büyük değişim yaşanmıştır.*

8- 1980 Yılı sonrasında Türkiye'nin dışa açılma süreci başlamıştır. 1950- 1980 arası askıya alınan muhasebe düşüncesinin batı ile entegrasyonu yeniden gündeme gelmiş ve bu süreç 2011 yılında yeni Türk Ticaret Kanunu ile küresel ekonomi ile entegrasyona dönmüştür. Bu dönüş, uluslararası muhasebe standartları ve uluslararası denetim standartları ile gerçekleştirilme aşamasına gelmiştir.

Denetim, yönetim, uluslararası finans ve uzlanım muhasebeleri ile çeşitlenen muhasebe eğitimi artış eğilimini bu dönemde de sürdürmüştür. Bu döneme 1982 niversite reformu damgasını vurmυřtur. Bu reform, bugün de devam eden her ile bir niversite stratejisi ile büyük gelişme göstermiştir.

2000 Yılında lisans düzeyinde işletmecilik eğitimi alan ğrenci sayısının 123.000, diploma alan ğrenci sayısının ise, 18.722 yükseldiği görülmektedir. Açıköğretim ve nlisans ile birlikte bu sayılar sırası ile 324 ve 50000 bulmaktadır.

Kaynak : O. Güvemli Türk Devletleri Muhasebe Tarihi, Cilt 4, Sayfa 400-401,2001, İstanbul.

Tablo 1

2012 - 2013 ğretim yılı lisans düzeyi işletme eğitimi

<i>Fakülte Sayısı</i>	<i>Kayıt Olan ğrenci Sayısı</i>	<i>Diploma Alan ğrenci Sayısı</i>
<i>118 İİBF</i>	<i>65.579</i>	<i>35.630</i>
<i>4 Siyasal Bilgiler Fak.</i>	<i>1.291</i>	<i>804</i>
<i>3 Ticari Bilimler Fak.</i>	<i>3.284</i>	<i>1.883</i>
<i>2 İktisat Fakltesi</i>	<i>3.244</i>	<i>1.628</i>
<i>2 İİ ve Sosyal B. Fak.</i>	<i>181</i>	<i>-</i>
<i>Toplam: 143</i>	<i>74.367</i>	<i>40.465</i>

Kaynak : MUFAY dergisi Temmuz 2015 Mikail Erol, Trkiye'de Lisans Dzeyinde Muhasebe Eğitimi

Not : Bu sayılara aıkğretim dahil değildir.